

Inaugurační profesorské řízení doc. Mgr. Jaromíra Krška, Ph.D.

Studijní obor: „7301 všeobecná jazykověda“

Univerzita Mateje Bela, Banská Bystrica

Rudolf Š r á m e k

Oponentský posudek dosavadního díla uchazeče

Posudek vychází z několika široce pojatých úhlů pohledů, které ve svém celku podávají, jak soudíme, o uchazečově díle a činnosti souhrnný obraz. Zaměřujeme se přitom především na ty jevy a vlastnosti, které v jeho vědeckém profilu nesou obecnělingvistické příznaky. Shrnujeme je do čtyř rovin

- a) Šíře a tematická orientace zkoumaného materiálu.
- b) Teoretická a metodologická problematika interpretace a klasifikace.
- c) Koncepce projektů.
- d) Pedagogická činnost.

Tradiční zaměření nauky o vlastních jménech na jména „místní“, tj. sídlištní, a „osobní“, chápaná především jako „příjmení“, vedlo k pojetí onomastiky jako disciplíny převážně historicko-etymologické. Začleněním zřetelů funkčních, strukturně nominačních a komunikačních vede však k propracování obecné onomastické teorie, což vrcholí v konstituování koncepce propriální sféry jazyka a v proměnu statusu onomastiky v relativně autonomní subdisciplínu lingvistiky. A zde jsme u nejobecnější charakteristiky Krškovy výzkumné práce: Jejimi základními jednotičími znaky je systematické uplatňování

- kategorie propriality stojící v oboustranném komplementárním vztahu s kategorií apelativnosti; systémové pojetí onymie,
- kategorie specificky propriálního významu, která vede k funkčnímu pojetí proprií,
- pojetí společenské komunikace jako realizačního prostředí vzniku, existence a smyslu vlastních jmen.

Krškova práce jako celek prokazuje, že uvedené znaky patří k těm systémiotvorným jevům, které představují svorník propriální sféry jazyka. Z obecnělingvistického hlediska přispívají k pojetí jazyka jako funkční a vzájemně se fundující jednoty dvou sfér – apelativní a propriální. Znamená to, že obecné principy onomastické jsou Krškem oprávněně subsumovány principům obecnělingvistickým. To je nejcennější poznatek, ke kterému Krškova dosavadní práce na nejobecnější úrovni dospěla.

a) Šíře a tematická orientace zkoumaného materiálu

Krško patří k lingvistům opírajícím svou badatelskou práci o širokou, postupně se rozšiřující a tematicky nikoli jednostrannou materiálovou bázi. V duchu slovenské onomastiky stojí na počátku zájmy dialektologické, přerůstající ve výzkum pomístních jmen („terénne, chotárne názvy“), k nimž se průběžně vrací v lokálně zaměřených studiích. Hlavní zájem se však přesouvá na hydronymii, a to v rámci projektu Hydronymie Slovenska, jehož realizováním se Slovensko posouvá mezi nejlépe zpracované země Evropy. Krškova historická excerpta i současný materiál vynikají přesností a vysokým stupněm relevance k výkladům. Viz materiál z povodí Turce, Hronu, Kysuce, Hornádu. (ve statích 2015 ve

Slovinsku, 2016 v Polsku,) Jeho studie o onymických registrech se opírají i bohaté zápisy přezdívek, hypokoristik, tzv. živých jmen i jmen obyvatelských a většiny druhů toponym Všímá si i nářečních a mezijazykových (něm., maď., pol.) variant.

Krškově pozornosti však neunikají také jiné druhy proprií, zvláště ty, které jsou silně spjaty se společenskou komunikací: chrématonyma (zvl. jména textilních výrobků), urbanonyma, zoonyma, ale také popria v médiích, reklamě i v graffiti.

Obecná lingvistika i onomastika získávají v takto vybudované materiálové bázi dokumentaci různých jazykově pojmenovacích a komunikačních faktů a procesů, odraz mezijazykového kontaktu, jevů předslovanských, dokumentaci interdisciplinární problematiky apod.

b) Teoretická a metodologická problematika interpretace a klasifikace

V Krškově vědecké práci lze zřetelně pozorovat vývoj od „registračních“ a „popisových“ analýz konkrétních materiálů k stále většímu stupni abstrahující a zobecňující interpretace. Kategoriální myšlení vřazuje Krškova bádání do toku vyspělé obecné onomastické teorie, především Blanárovy a Majtánovy slovenské onomastické školy. Odráží se to i v repertoáru slov užitých v nadpisu stati vzniklých po r. 2000: *analýza, aspekt, fungovanie, jazyková krajina, kvalita, priestor, problematika, vyjadrenie, vplyv, vzťah* aj.

Hydronomystický výzkum přivedl Krška k významu kategorie času a poměru synchronního a diachronního přístupu (a z toho plynoucí chronologie hodnot sloven. topoetymonů indegermánské, germánské a praslovanské provenience nebo vztahů mezi slovan. jazyky). Tyto dvě pojmové sféry se mu stávají pozadím nejen vývojového dynamismu, ale také chápání tvoření a užívání proprií jako formálně strukturového a systémově uspořádaného celku, tedy propriálního systému. Systémotvornou sílu právem připisuje dvěma jevům: na jedné straně modelovému tvoření proprií spojenému ovšem s pojmenovacími možnostmi (strukturami, vzorci) daného jazyka a s repertoárem pojmenovacích motivů (topolexémů, metafor apod.), na straně druhé užívání proprií v komunikaci.

Vztah mezi jazykem, proprií a komunikací se stává novým a zároveň hlavním tématem Krškovy vědecké orientace, v ní pak především široce zkoumaná problematika determinovanosti komunikace aspekty sociálními a kulturními, a to také se silným zřetelem k regionálnímu a areálovému rozměru a k interetnickým situacím (sloven.- něm., sloven.- maď., sloven.- pol.). Naprosto však převládá zřetel k sociálnímu aspektu komunikace. Vyjádřeno je to propracováním pojmů *sociální toponymum, sociologický aspekt, sociálně-psychologický, malá sociální skupina, sociální mikrostruktura* apod. Velmi cenné je, že Krško provedl hodnocení ještě vyšší úrovně: ze sociálně komunikační úrovně mu vyplývají hodnoty proprií jako prvků a nositelů hodnot kulturních, regionálně tradičních a také i pohanských a křesťanských. To vše mu právem dovoluje vidět propria jako složku antropokulturních systémů vůbec. Zřetelně tu pronikají shody mezi obecnělingvistickou interpretací lexikální složky jazyka a onomastickou interpretací specifické funkce proprií. Podle Krška podávají propria „historickou informaci“, jsou „part of the spirit of community“ (citát ze práce norského onomastika B. Hellelanda 2012), jsou identitou a kulturním dědictvím (David – Mácha 2014), „nástroj formovania sociálnej pamäti“ (Hlôšková 1996).

Charakteristickým znakem Krškových interpretací proprií je důsledně uplatněný zřetel k formálně-strukturální stránce a k modelovému chápání názvotvorných aktů, a to v souladu

s aktuálními výsledky obecné onomastické teorie. Proto jsou Krškova klasifikační kritéria jak materiálově analytických pracích, tak v monografii 2016 svou teoretickou podstatou jednotná. Mimořádně podrobně je propracována problematika propriálních motivů. Ty nejsou chápány jako „kopie“ motivací apelativní slovtvorby, nýbrž za odraz té sémové složky lexému, která vykazuje propriálně nominační relevanci. Objevují se klasifikující pojmy jako *motivant*, *motivačná mapa*, *sociální příznak motivácie* aj.

Terminologická stránka Krškových prací respektuje v zásadě sice ustálené zvyklosti slovenské, ale v rámci tematické orientace svých výzkumů zavádí, popř. upřednostňuje termíny jiné nebo nové: často je *mikrotonymum* (místo *chotárne meno*, *anoikonymum*), nové jsou termíny s paraprefixem *mikro-* (*mikrotoponym/um/*, *mikroštruktúra*, *mikrosociální*, *mikrotyp*). V kontextu práce inovace ale neruší, neboť jsou potřebné.

c) Koncepte projektů

Podtrhujeme jen toto:

J. Krško se výrazným způsobem podílel na vypracování metodické koncepce hydronomastických výzkumů projektu Hydronymia Slovaciae (2005, 2006). Zúročil zde mj. zkušenosti z vlastních výzkumů dialektologických a mikrotoponymických a zdůrazňuje význam starších hydronomastických výzkumů, které tvoří jedno z východisek novodobé slovenské onomastiky. Věnuje se také otázce lexikografického zpracování. Metodická koncepce koresponduje s účastí Slovenska na projektu Hydronymie Europae.

Současným tendencím zpracovávat areály proprií informačními technologiemi odpovídá Krškova koncepce digitalizace hydronymie Hronu (2016).

Za originální a obecnou onomastickou teorií i teorií jazykové komunikace obohacující jev však třeba pokládat koncepci „onymických komunikačních registrů“, která je navázána na registry definované sociálně, popř. sociologicky. Krško sice přiznává (2016, s. 25) inspirační úlohu studiím D. Slančové a T. Slančové (zvl. 2014) a M. Ološtiaka (2010), ale aplikace na onymické prostředí prokazuje detailně propracovaný přístup Krškův Rámec onymických registrů je sice mimojazykový, ale jejich náplň vlastními jmény se děje jen díky tomu, že podmínkou vzniku a smyslu existence proprií je komunikační funkce. Krško přesvědčivě popisuje strukturaci onymických registrů v mikrosociálních prostorech ve kterých se realizují komunikačně determinované propriálně pojmenovací procesy, tedy zákonitosti propriální sféry jazyka. Koncepce onymických komunikačních registrů je postavena na synchronním statusu. Krško poskytuje obecné onomastické teorii poznatky, které dosud nebyly v tak systematicky sevřené podobě a v takovém souladu s obecnělingvistickými principy zpracovány.

d) Pedagogická činnost

Témata závěrečných a bakalářských prací svědčí i o úzkém propojení s badatelskou orientací jejich vedoucího. (mikrotoponyma, antroponyma, živá jména, hydronyma, dialektologie, lexika zvykosloví atd., ale také komparace, sémanticko-motivačná typologie, sociálně-psychologické aspekty atd., v doktorských pracích: pragmatonyma, obsahové modely, farba jako motivant, sloven.-poľ. kontakty, propria v textu. Viz v podkladech materiály č. 13, 15). Výukovým cílům slouží Krškův Úvod do toponomastiky (2014).

Všechny práce mají jedno společné: jsou nejen zdrojem bohatého a spolehlivého materiálu, ale zároveň i prověřováním a zpřesňováním Krškových odborných názorů, pojetí teoretických kategorií a klasifikačních klíčů apod.

Otázky do eventuální diskuse (vybrat dvě):

1. Je možné vypracovat antroponymický komunikční registr i z diachronního hlediska?
2. Existují difference mezi onymickým registrem „živé, reálné“ komunikace a komunikace virtuálního prostředí (např. v umělecké literatuře, ve folklórním textu apod.)?
3. Nemohl by být ve slovenské hydronomastice více zastoupen komparační materiál staroevropské i slovanský, aby se zřetelněji prokázaly její širší souvislosti?

Z á v ě r

Ve vývoji a současném stavu slovenské jazykovědy (zvláště onomastiky a sociolingvistiky) se doc. Krško stal uznávanou vědecky profilovanou osobností. Jeho práce jsou známy doma i v zahraničí, především slovanském. Ceněny jsou jeho výzkumy hydronomastické, zvláště však originální koncepce řešení vztahu propriální složky jazyka a jejího sociálního a komunikačního zakotvení. Krškova bádání zřetelně charakterizuje tematická koncentrace, interdisciplinárnost, komplexnost přístupu a vysoká úroveň i originalita teoretických a metodologických východisek. Jeho monografie by měla být publikována anglicky, aby byla mezinárodně přístupna.

**Doporučuji, aby se Vědecká rada Filozofické fakulty Univerzity M. Bela v Banské Bystrici k udělení hodnosti „profesor“ doc. Mgr. J. Krškovi, Ph.D., vyslovila
k l a d n ě.**

V Brně dne 18. ledna 2017

Prof. PhDr. dr.h.c. Rudolf Šrámek, CSc.
e-mail: Sramek@ped.muni.cz